

SZEMES PÉTER

Teljes utak

(Kontra Ferenc *A fiú* című kötetéről)

A *Lepkefogót* (2020) és a *Wien – A sínen túl* német nyelvű kiadását (*Wiener Kerle*, 2022) követően az idei könyvhétre – olvasói öröme – újabb novelláit szerkesztette egységes anyaggá Kontra Ferenc. A L'Harmattan Kiadó gondozásában megjelent *A fiú* c. kötet többszörösen kapcsolódik az élet teljességéhez, hiszen amellet, hogy egyben a szerző 65. születésnapjára látott napvilágot, a huszonegyedik önálló könyve, négy egységében (3-3-9-6 bontásban) éppen huszonegy írás található, ami a hetes és a hármas szám szorzataként azok gazdag numerikus szimbolikáját szintén játékba hívja (előbbi többek közt az emberre, utóbbi az idő egységére is utal), s a főalakokból gyúrt jelképes „főalak” útja, kezdetől a végig, éppen egy évszázadon vezet át, míg az „elszánt történetek” műfajmegjelölő alcím a szövegek születésének és közreadásának személyes tétjére, súlyára is következtetni enged. Mert a hol szorosabb, hol lazább fűrtökbe – egy szőlőág megannyi gyümölcsébe – összefogott és együtt felkínált novellákban nemcsak a saját, az erős valóságvonatkozású eddigi életműből jól ismert emlékek és élmények jelennek meg, de a családiak, barátiak, sőt közösségi is. Annál pedig nincs, nem lehet szebb írói szándék, mint azokért és azok helyett szólni, akik ezt ilyen vagy olyan okokból (esetleg már) nem tehetik. Kontra Ferenc műveire, irodalmi értékein túl, mindig ebből a szempontból is érdemes figyelni, ezúttal annál is inkább, mert az általános megjelölés, a maskulin alakok névtelensége, szándékolatlan elnagyolt, kevésbé egyénített jellemformálása eleve rokonságot teremt, a négy egység markáns időbeli elkülönítésével részben leszármazási rendet is feltételez a „fiúk” között.

Emellet a korpusz darabjait átszövő líraiság a szerző költői tehetségére is következtetni enged, ahogy a társművészeti, elsősorban zenei utalások nagy száma kiterjedt, stílusokon, műfajokon átívelő érdeklődésére, a pontos, érzékletes tájleírások az utazás, szemlélődés – mint elfoglaltságok – szeretetére, ám a *titokzatos* ságot és a *véletlenek* szerepeltetését egyenesen állandó elemeknek nevezhetjük. A második fontossága az *Ódium* soraiban például így nyer ügyes megerősítést: „Annyiszor mondtam már, hogy hiszek a véletlenekben, és szeretek is erről be-

szélni. Nem akarok meggyőzni senkit róla, hogy mekkora jelentőségük van, nekem csak történeteim vannak.” (171.)

A „fiú” útja a nulla pontról indul, azonban nem a születéstől, hanem – remek megoldással – onnan, amikor mindent elveszít. Az első, voltaképpen a *Latinórában* vörösmarti szülőtelepítőként újra feltűnő nagyapának, emlékeinek, korai életeseményeinek szentelt, kedves személyét felidéző egység három írása az első szakasz három etapja, amelyek jellegzetes alakokkal való találkozásokhoz kapcsolják a személyiség alakulását, karakteresebbé válását. Az egyetlen rokona, édesanyja halálát követően (a halál oka, a spanyolnátha korjelző és a novella világában érlelő hatásának is bizonyul) magára maradt gyermekembert előbb titokzatos, mindent szállító kamionos viszi iskolája bentlakó tanárához (típusa, a megfigyelőé, szükség esetén besúgóé a *Levéltitok* postás Rózsikájában vagy a *Latinóra* tanárnőjében is vissza-visszatér), aki nem veszi magához, inkább árva-házba küldi (*A fiú*), majd olyan házaspárhoz kerül, akik saját, szintén a járvány áldozatává lett gyermeküket szeretnék továbbéltetni és -nevelni benne, de tőlük szerencsére méltóbb, igazán befogadó családdhoz jut (*Hasonmás*), végül, amikor már önmaga lehet, betegeskedő, színész féltestvére gyakorol nagy hatást rá (*A hold csendes színpadán*). S a művész fivértől életet, sorsot eligazító útravalót is kap: „Fiú, most figyelj rám! Majd visszatérek egyszer, addigra megismered az éjszakát. Nem téveszted el az utat, a sötétség nem lesz az ellenséged, és sokkal bátrabb leszel. Meglátod, amikor felnézel az égboltra: én hajlok meg a Hold csendes színpadán.” (40.)

A második novellahármas, ez egyúttal az örökség átvételét, továbbvitelét is jelzi, a személyes érésidebe kalauzol. Három nyár élményei, történései elevenednek meg a '60-as évek végéről, amelyeket jelentősen befolyásoltak ugyan a nemzetközi események és a külföldi hatások – a nagyobb szabadság jeleként –, ám jól tükrözik a titói ország magyar közösségének lokális lehetőségeit és az innen, megalkuvás nélkül, egyedülként kivezető, magától értetődő elvágódást. Az munkál az unokanővérben, Szöszipben, aki mindig olasz slágereket hallgat, amerikai sztárok képeit gyűjti és barátnője tűzoltó udvarlójával is azért kezd viszonyt, mert az hasonlít Ricky Nelsonra (1967 *nyara*), vagy Ruinban, az iskola fenegyerekében, aki a holdraszállást követően tűnik el végleg, úgymond gabonaköröket keresni (1969 *nyara*). De ahogy a híres Forman-film hőse után elkeresztelt leányrokon terve kútba esik, mert udvarlóját az Itáliába szökés előtt elszólítja a Monarchia korából származó, változatlanúságot jelképező sziréna, úgy az általa tudatosságra bátorított ifjú is hiába énekel „sanremói” dalokat, hiába bújik barátaival az asztronauták szerepébe, helyben marad. Röghöz kötöttségét testvére születésével a család bővülése megerősíti, talán hazatérő apja rosszkedvének is részint ez az oka, ráadásul amíg szülei a kórházba mennek, ő a gazda otthon, a viharban neki kell kutyáját megóvnia, a napi tejről gondoskodni, és a filmek világa helyett csupán filmszerű

naplemente látványa lesz a jutalom (1968 nyara). S mindezekre természetesen a világpolitikai történések árnyai is rávetülnek, így nem véletlen, hogy az ominózus évek, elsősorban a '68-as, még oly sokak számára meghatározók voltak, Nagy Gáspártól az idősebb pályatárs Fenyvesi Ottóig.

A harmadik egységbe válogatott írások látszatra széttartóbbak, kevésbé koherensek, azonban ezek a felgyűjtöttek mellett éppúgy sajátok, ugyanannak a fiúnak a történetei, még ha más alakokhoz való viszonyai kerülnek is bennük előtérbe és e relációk által is válik árnyaltabbá portréja. Az előző írások idejéhez képest kissé visszább térve, a gyermekkortól a kamaszkorig ívelő szakaszból ekként lép eléink a kézműves gyertyákat készítő, bolond nagymama, aki rendszeresen temetésekre, halottat nézni viszi kisunokáját (*A holtak álma*), a hivatalból tudomására jutott titkok őrzéséért az ügyfelekre giccscsodáit rászózó postáskisasszony (*Levéltitok* – a szövegek szoros szövetségét jól tükrözi, hogy az eltérő nézőpontnak köszönhetően itt tűnik el az 1968 nyara néhány fehér foltja is) és a diákjairól, különösen a másik országból érkezetről, hasonlóképpen adatokat gyűjtő pécsi gimnáziumi tanárnő (*Latinóra* – a „fiú” a család római eredetére utaló legenda miatt is várva várt nyelvorákon szembesül először a nemzetiségi köztes-lét, a se ide, se oda nem tartozás „élményével”), vagy pozitívabban a régi mozi gépésze (*Az utolsó mozielőadás*) és az unatkozó szomszédasszony bensőségeket szállító, járműve volánját átengedő szeretője (*Dzsemila*). (Hozzátehetjük, hogy a szerző filmek iránti szenvedélyét ismerve nem lenne meglepő, ha előbbi novella születésére a *Cinema Paradiso*, utóbbiéra a másik híres Tornatore-opus, a *Maléna* is hatást gyakorolt volna.) A kora felnőttkorig vezetően pedig, immár egyértelműen a hazatérés, a Szegeden maradás helyett büszkén felvállalt nemzetiségi lét újabb tapasztalatával: gondatlanságból elrebbent életek (*A leandervirág illata*), elrontott sors, az egykor decens Hajnalka lecsúszása (*Lidércek a téli éjszakában*) és – az irodalmi vonalat kiteljesítve – a nagy író, az *Ódium* emlékéllátásával megtisztelt Herceg János mellőzése, elhallgatása, tulajdonképpen élve eltemetése. A helyzet humorossága ellenére szomorú szembesülés azzal, hogy az igazi értékteremtők helyett a még a műkedvelőként festegető Marikánál (*Levéltitok*) is rosszabb, színpad- és szerepidegen, ám a művészetet is uralni akaró párttitkárfelcsé a rivaldafény, a kötelező taps (*A holló éneke*).

A negyedik egység, az utolsó szakasz bejárásával, ugyanezt a kevés öröme okot adó, ritkán felfénylő utat követi végig. Nyitó darabja, az *Apám és a vonatok A hold csendes színpadán* vasút-motívumához köt vissza, ám a mozdony élménye ezúttal a szülői szeretetlenséghez kapcsolódik, amit nehezen él meg a katonai szolgálatból hazatérő fiú. Ugyanakkor jelképessé válik, hogy az utazást bosnyák bajtársával közösen teszi meg, a neki búcsúajándékként adott óra és az is, hogy a háború után már hiába keresi Szarajevóban – a balkáni puskaforras hordón a népek között a legjobb szándékok ellenére nincs, nem lehet béke és (a titói lózungokkal

ellentétben) valódi szeretetteljes, megértő és elfogadó barátság. Az írás, akárcsak a vele bevezetett katonatörténetek, korábbi tematikus regényeihez, novelláihoz hasonlóan újfent igazolják, milyen fontos erkölcsi feladatot lát el a szerző napvilágra segítségükkel, olvasóközönséghez juttatásukkal, a valódi történések megismertetésével (még akkor is, ha választott eszköze, az irodalmi mű eleve fikció). *A préda megfigyelése* egy ápolói szolgálatot végző békefenntartó szemszögéből látatja, miként vadásznak a „hazafiak” a hadiárvékből csapattá szerveződött fiatal „öslakosokra” (az indián párhuzam, mint minden „bennszülöttre”, a nemzetiségi sorsra jutott magyarok mellett itt a bosnyákokra is kiválóan alkalmazható, s a filmes megfeleléseket folytatva: talán rokonságot fedezhetünk fel a *Valahol Európában* alaphelyzetével is), míg a *Határfolyó* a másik oldalon álló, militarizált egyetemisták portyaútjait mutatja be, ahol a vízből kifogott és többször meggyalázott nő válik minden áldozat és egy egész meggyalázott nép allegóriájává. Beszédese a főalak végső döntése is, amikor társát túsul ejtve elindul az ellenséges állások felé. Ám a háború nem ér véget a békével, azt követően is mérgez, áthatja a mindennapokat és a jövőt is befolyásolja – ennek szentelt a záró kispróza-triptichon. A *Hat vendég* hőse hiába próbálja feledni a határfolyót (feltételezhetjük tehát, hogy a meggyalázott nővel azonos), hiába kísérel meg hazatérve új, hasznosanszépen berendezett otthont, új életet felépíteni, azt távolléte alatt bemocskolják, tönkre teszik (a hatos szám, amely talán a korábbi erőszaktevőké is, egyebek mellett egyben a rossz, a bűn numerikus szimbóluma), a *Karaktergyilkosság* egykori színházi mindenesnőjét, aki a huszadik század legjelentősebb kortárs drámaíróival állt levelezésben, akárcsak a visszavonult alkotót (*Ódium*), ellehetetlenítik, kizárják a szakma körei, állását politikai okokból veszíti el, *A fjordokon* utazója pedig felesége daganatos betegségének okaként az amerikaiak Újvidékre dobott „piszkos”, radioaktív hatóanyagú bombáit jelöli meg. Nem marad más megoldás, s ez a „fiú” számára is tanulságul szolgál, mint utóbbiak döntései: lassan megválni a kedves dolgoktól, hogy végül csak egy kanapé maradjon a búcsúlevélnek, vagy elhajózni a Holtak szigete felé, remélve, hogy „mögötte hullámszik a lelkek óceánja”. (248.)

Kontra Ferenc új kötetének írásaiból egy olyan út teljessége bomlik ki, amelyen göröngyök, éles kövek nehezítik ugyan a haladást, ám aki végigmegy rajta, bizonyosan maradandó olvasmányélménnyel lesz gazdagabb. S a történetek gazdái, a fiúk, a „fiú” útja érezhetően saját El Camino is egyben, amelyet – ha komolyan veszi a mesterséget – minden írónak magának is be kell járnia. Kettős ünnep tehát, hogy a személyes és szerzői-irodalmi ünnepek fényét emelve megszületett, remélhetően nemcsak sok, de valóban értő olvasókra is talál.

(*L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2023*)